

ANNALES SCIENTIA POLITICA

VOLUME 7, NUMBER 2, 2018

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Vol. 7, No. 2, 2018

ZJAROVÁ, J.: Restriction of member state sovereignty in the European Union. *Annales Scientia Politica*, Vol. 7, No. 2 (2018), pp. 41 - 49.

ANDREA ZJAROVÁ

Gustav Radbruch Institute of Theory of Law
Faculty of Law
Pavol Jozef Šafárik University in Košice
Slovak Republic
E-mail: zjarova@gmail.com

Abstract:

The sovereignty is the power of the state which is independent from any other internal or external powers. The sovereignty is the attribute of the power of the state or the right of the state, whose condition is the existence of the state independent of any other state. The purpose of this contribution is to provide the impact of European Union member states sovereignty. The concept of sovereignty is changing because of the integration of the states in supranational European Union. The sovereignty of all member states of European Union is limited upon the international treaties which creates the field of this supranational organization. The Fiscal union, the Eurozone, limiting of the designation of top officials, limiting the development of foreign relations or limiting the justice are some examples of limitation of sovereignty in European Union. Last part of this contribution deals with specific examples of limitation of sovereignty which are actual today. The last chapter deals with the limitation of sovereignty in Kosovo, which is the typical example of the relation between sovereignty and self-determination like two basic norms of international law which often appear in contradiction to each other, Ukraine, whose state sovereignty is questioned, the Basque territory whose habitants consider to be a nation, whose main purpose is to create their own state with their own sovereignty and Gibraltar, the British overseas territory.

Keywords:

European Union; Limitation of Sovereignty; Member State; Sovereignty of State; The Treaty of Lisbon.

OBMEDZENIE SUVERENITY ČLENSKÉHO ŠTÁTU V EURÓPSKEJ ÚNII

ANDREA ZJAROVÁ

Gustav Radbruch Institute of Theory of Law
Faculty of Law
Pavol Jozef Šafárik University in Košice
Slovak Republic
E-mail: zjarova@gmail.com

Abstract:

The sovereignty is the power of the state which is independent from any other internal or external powers. The sovereignty is the attribute of the power of the state or the right of the state, whose condition is the existence of the state independent of any other state. The purpose of this contribution is to provide the impact of European Union member states sovereignty. The concept of sovereignty is changing because of the integration of the states in supranational European Union. The sovereignty of all member states of European Union is limited upon the international treaties which creates the field of this supranational organization. The Fiscal union, the Eurozone, limiting of the designation of top officials, limiting the development of foreign relations or limiting the justice are some examples of limitation of sovereignty in European Union. Last part of this contribution deals with specific examples of limitation of sovereignty which are actual today. The last chapter deals with the limitation of sovereignty in Kosovo, which is the typical example of the relation between sovereignty and self-determination like two basic norms of international law which often appear in contradiction to each other, Ukraine, whose state sovereignty is questioned, the Basque territory whose habitants consider to be a nation, whose main purpose is to create their own state with their own sovereignty and Gibraltar, the British overseas territory.

Keywords:

European Union; Limitation of Sovereignty; Member State; Sovereignty of State; The Treaty of Lisbon.

Úvod

Otázka suverenity štátu je v súčasnosti veľmi frekventovanou a diskutovanou. Ide o veľmi obsiahlu tému, ktorá sa dá vnímať z viacerých aspektov. V Európskej únii dochádza k značnému obmedzovaniu suverenity členských štátov. Fiškálna a banková únia, eurozóna, menovanie najvyšších úradníkov, či súdnictvo sú len niektoré z mnohých oblastí, v ktorých dochádza k obmedzovaniu suverenity členských štátov v Európskej únii. Členské štáty sa vzdávajú časti svojich právomocí v prospech tejto supranacionálnej organizácie, ktorá je po prijatí Lisabonskej zmluvy považovaná za samostatný subjekt medzinárodného práva. To znamená, že sa môže podieľať na medzinárodnej normotvorbe a uzatvárať medzinárodné zmluvy vo svojom mene, ktoré zväzujú aj členské štáty.

Suverenita štátu ako najvyššia, absolútna a výhradná moc na určitom území bola obmedzená a toto obmedzenie prinieslo zmenu na nazeranie suverenity štátu, tak ako ju definoval Bodin. Sú to nové procesy, ktoré prispievajú

k zmene na nazeranie na tento klasický pojem. Ide najmä o účasť štátov v supranacionálnych organizáciách, na ktoré prenášajú štáty svoje právomoci a vykonávajú ich lepšie na tejto nadštátnej úrovni. Pokiaľ ide o niektoré oblasti ako napríklad medzinárodné vzťahy, tieto si ponechávajú štáty vo svojej výlučnej právomoci.

Suverénny štát nemôže na svojom území tolerovať obmedzenie suverenity zo strany iného štátu, okrem prípadu, ak sa zaviazal vykonať určitý medzinárodný záväzok na základe zmluvy, alebo ak ide o určité pravidlo medzinárodného práva. Medzinárodné organizácie vytvárajú komplikovaný svet medzištátnych vzťahov, ale sa potvrdzuje, že hlavnú úlohu v medzinárodných vzťahoch majú vždy štáty, aj keď medzinárodné organizácie ich sčasti limitovali.

Suverenita štátu teda tvorí základ štátneho mechanizmu už od vzniku prvých štátov. Moderný fenomén integrácie štátov na regionálnej úrovni a tiež globalizácia vzťahov priniesli revidiu nazerania na suverenitu štátu, ktorá sa už nechápe ako absolútna moc štátu, ale sú to štáty, ktoré sa jej dobrovoľne vzdávajú v prospech takejto integrácie.

Obmedzenie suverenity členského štátu v EÚ

Autori tradične rozlišujú dva typy obmedzenia suverenity. Obmedzenie *de iure* a *de facto*. Pokiaľ ide o obmedzenie suverenity *de facto*, ide o obmedzenie, ktoré je založené na nevyvážení moci, ktoré existujú vo svete v určitom historickom momente. Toto obmedzenie nie je dobrovoľné a je charakterizované tým, že štát je pod mocou iného štátu. Obmedzenie suverenity *de iure* je následkom začlenenia štátu do nadštátnych organizácií, kde pri vstupe do takejto organizácie strácajú štáty časť svojej suverenity, ale účasť v takejto medzinárodnej organizácii im prináša aj mnohé výhody. Toto obmedzenie má dobrovoľný charakter a sú to štáty, ktoré sa pričlenia k organizácii slobodne na základe zmluvy. Ide najmä o prípad Európskej únie (Morgan-Evans, 1999, s. 633 – 639).

Fiškálna únia a banková únia

Členské štáty sú v súčasnosti v inej situácii ohľadom postavenia Európskej únie, ako to bolo na začiatku integrácie. História ukazuje na to, že názory za a proti integrácií v podobe straty suverenity na seba narážali. Postupná integrácia vo viacerých oblastiach začala napredovať, aj napriek mnohým problémom. Najmä po prijatí Lisabonskej zmluvy sa začali ozývať hlasy proti integrácii a proti oslabovaniu suverenity členských štátov. To vyústilo do finančnej krízy, ktorá prerástla do dlhovej a bankovej krízy a zasiahla nielen eurozónu ale aj celú Európsku úniu. Táto kríza má negatívne dôsledky na ekonomickú situáciu štátov: dlhy, nezamestnanosť, recesia, ktoré donútili preniesť niektoré časti suverenity na nadnárodnú úroveň a štáty sú nútené vzdávať sa svojej suverenity s cieľom zachrániť vytvorený systém. Je to práve dlhová kríza, bez ktorej by štáty neprehľbovali integráciu a nerobili by ústupky v oblasti bankového dohľadu alebo fiškálnej únie (Suchá, 2013, s. 167 – 185).

Vytvorenie fiškálnej únie predstavuje v súčasnosti obmedzenie suverenity členských štátov Únie. Zmluvou o stabilite, koordinácii a správe v hospodárskej a menovej únii bola vytvorená fiškálna únia. Tento dokument je vypracovaný na medzivládnom princípe, a nie prostredníctvom zmeny primárneho práva. Fiškálna zmluva predstavuje opatrenia, ktorých cieľom je riešiť rozpočtovú disciplínu členských štátov a takýmto spôsobom riešiť pretrvávajúcu krízu v eurozóne.

Tento nový systém dohľadu má účinkovať v prvom rade preventívne a udržiavať štáty v dohodnutých a udržateľných limitoch fiškálnej politiky. Uvedený systém obsahuje aj donucovacie mechanizmy, ktoré môžu ovplyvniť fiškálnu suverenitu jednotlivých členských štátov, ktorá je aj naďalej považovaná za suverénnu doménu národných štátov. „Na rozdiel od sekundárnej legislatívy EÚ, ktorá je výsledkom legislatívneho procesu bez priamej účasti národných parlamentov, Fiškálna zmluva vytvára podmienky na vytvorenie „národného vlastníctva“ legislatívy, ktorá môže mať ďalekosiahly dopad na rozpočtovú politiku členského štátu. Znamená to, že fiškálna zmluva dáva potenciálne závažným zmenám v národných rozpočtoch priamy zdroj legitimacy z národných parlamentov, ktoré ju predtým musia ratifikovať.“

Na Slovensku bol v tejto súvislosti prijatý Ústavný zákon o rozpočtovej zodpovednosti. Ústavný zákon a aj fiškálna zmluva stanovujú rovnaký cieľ, ktorým je posilnenie rozpočtovej disciplíny, no prostriedky na jeho dosiahnutie sú rôzne. Cieľom fiškálnej zmluvy je teda ustanovenie fiškálnych záväzkov v legislatíve členských štátov, ktorými sa má zamedziť destabilizácií menovej únie kvôli nezodpovednému správaniu členských štátov v oblasti rozpočtovej politiky (Korčok, 2012, s. 206 – 211).

Banková únia tiež predstavuje obmedzenie suverenity členských štátov a hlbšiu integráciu v rámci Únie. Jej cieľom má byť najmä predchádzanie finančnej krízy takej, aká existuje od roku 2008. Jej podstatou je stabilizácia bankového sektora, ktorého problémy by sa dali riešiť na európskej úrovni. Základom je vytvorenie spoločného dohľadu nad bankami v Európskej únii, ktorý má zabezpečovať Európska centrálna banka, ktorá má prispieť k udržaniu dôvery medzi bankami eurozóny a taktiež bude napomáhať stabilite eurozóny (Baka, 2012, s. 443 – 452).

Eurozóna

Možnosť štátu kontrolovať všetky otázky, ktoré sa týkajú meny, operácie s finančnými prostriedkami, kontrola množstva peňazí v obehu, prípadne menenie peňazí, sa nazýva menová suverenita. Súčasná globalizácia, ktorá je prítomná na svetových trhoch, tak ako aj spoločný európsky menový systém, obmedzujú menovú suverenitu jednotlivých členských štátov.

Tradičný koncept suverenity tak ako ho rozpracoval Bodin sa v prípade Európskej únie prispôbil vtedy, keď štáty uvideli výsledky menovej suverenity, ktoré sú prezentované v zjednodušení spoločného trhu, vo väčšom vplyve Únie na ekonomiku jednotlivých členských štátov, v zjednodušení výmeny peňazí prípadne v raste zamestnanosti. Tieto výhody prevyšujú nevýhodu, ktorá spočíva v obmedzení suverenity členských štátov.

Je dôležité podčiarknuť, že stať sa členom Únie pre štát neznamená zrieknutie alebo postúpenie celej suverenity štátu na Európsku úniu, ale krok od suverenity štátu na akúsi regionálnu suverenitu. Toto rozhodnutie, ktoré je autonómne a nezávislé je následkom pokroči-

lého procesu ekonomickej integrácie a homogenizácie štátov.

Euro, ako spoločná mena Európskej únie, vykazuje všetky pojmové znaky plnohodnotnej meny: ide o jednotnú a nedeliteľnú menovú politiku a centrálnu emisnú politiku, ktorá je sústredená do rúk centrálnej menovej inštitúcie, ktorou je Európska centrálna banka. Ako plnohodnotná mena nahrádza euro národnú menu každého štátu s tým, že domáca mena takéhoto štátu zaniká. Euro je právnym nástupcom národných mien (Tomášek, Týč, 2013, s. 302 – 304).

Pôsobnosť Európskej centrálnej banky, ako orgánu Únie je odvodená z právomocí Únie v oblasti menovej politiky, ktorá je výlučnou právomocou. Výlučnosť týchto právomocí vyplýva zo skutočnosti, že členské štáty so zavedením jednotnej meny zároveň preniesli menovú suverenitu na Európsku úniu. Skutočný rozmer menovej suverenity ktorý podopiera individuálne slobody peňažnou hodnotou a ovplyvňuje peňažné zásoby, verejné financie a od nich závislé odvetvia spoločenského života je tak vyňatý z úloh nositeľa štátnej suverenity. Prechod menových právomocí z členských štátov na Úniu znamená vyňatie menových otázok z bezprostrednej parlamentnej zodpovednosti členských štátov, ale vzhľadom na nezávislosť Európskej centrálnej banky sú tieto otázky mimo pôsobnosti Európskeho parlamentu, čo znamená, že je tu zmarená možnosť potenciálnych záujmových skupín, ktoré sa usilujú o volebný mandát ovplyvňovať politickými prostriedkami menové rozhodnutia. Prechod menových právomocí je upravený v zriaďovacích zmluvách medzi členskými štátmi. Nezávislá centrálna banka prispieva k zaisteniu hodnoty meny lepšie, ako orgán, ktorý je závislý na krátkodobom konsenze politických síl.

Vedľa Európskej centrálnej banky funguje v Únii Európsky systém centrálnych bánk, ktorý je zložený z Európskej centrálnej banky a zo všetkých národných centrálnych bánk. Európsky systém centrálnych bánk funguje ako inštitúcia pre koordináciu menovej politiky Únie a je tvorený aj centrálnymi bankami tých štátov, ktoré nie sú členmi eurozóny a majú vlastnú menovú politiku. V členských štátoch plnia národné centrálné banky funkcie orgánov menovej politiky len vtedy, ak tento štát nie je súčasťou eurozóny. Ak členský štát je členom eu-

rozóny, jeho centrálna banka odovzdala všetky menové právomoci do rúk Európskej centrálnej banky, ktorá je orgánom menovej politiky celej eurozóny. Národné centrálné banky štátov eurozóny sú tak iba národné orgány, ktoré vykonávajú jednotnú menovú politiku Európskej centrálnej banky.

Pokiaľ ide o úlohy Európskej centrálnej banky, táto vykonáva menovú politiku Únie, ktorá je založená na princípe cenovej stability, čo umožňuje prognózovať infláciu. Taktiež vykonáva menové operácie, spravuje devízové rezervy členských štátov, podporuje fungovanie platobných systémov a je emisnou bankou eurozóny pre vydávanie eurobankoviek. Pre vydávanie euromincí má delenú právomoc s národnými centrálnymi bankami členských štátov (Tomášek, Týč, 2013, s. 178 – 181).

Obmedzenie v menovaní najvyšších úradníkov

Výrazným zásahom do suverenity členských štátov je ich obmedzenie v menovaní najvyšších úradníkov. Uvedené obmedzenie suverenity členského štátu priamo súvisí s tvorbou právnych aktov Únie a s výkonom súdnej moci. Tieto činnosti sú realizované najmä prostredníctvom týchto úradníkov. Sú to inštitúcie Európskej únie, ktoré prijímajú, vydávajú a aplikujú právne normy a zaisťujú výkon justície. V otázkach, v ktorých pred vstupom štátu do Európskej únie rozhodovali úradníci členských štátov, po vstupe do Únie rozhodujú úradníci Únie, ktorí prijímajú akty na návrh Komisie, ktorá nie je voleným orgánom. Väčšina orgánov Únie nie je volená a úradníci sú menovaní členskými štátmi, alebo inštitúciami Únie.

Komisia je výkonným, iniciatívnym a kontrolným orgánom. Komisári nie sú zástupcami členských štátov, avšak napriek tomu, že pochádzajú z členských štátov a sú ich občanmi, pri výkone svojej funkcie sú absolútne nezávislí a presadzujú výhradne záujmy a stanoviská Únie. Nesmú prijímať inštrukcie od vlády žiadneho štátu.

Rada Európskej únie je orgánom, v ktorom sú zastúpené členské štáty, čiže reprezentuje záujmy členských štátov. Tieto sú zastúpené prostredníctvom členov vlády, podľa prejednaných otázok. Najčastejšie sú to ministri zahraničných vecí alebo európskych záležitostí.

Jediným voleným orgánom je Európsky parlament. Voľby prebiehajú podľa právnych poriadkov členských štátov, zatiaľ neexistuje spoločná unijná úprava volieb do Európskeho parlamentu. Európsku radu tvoria hlavy štátov a predsedovia vlád. Je to predovšetkým politický orgán (Týč, 2010, s. 58 – 72). Otázka obmedzenia suverenity v menovaní najvyšších úradníkov teda súvisí s problémom demokratického deficitu Únie.

Obmedzenie rozvíjať zahranično-politické vzťahy

Európska únia ovplyvňuje faktickú suverenu členských štátov, čoho výsledkom je ohraňovanie práva členských štátov zasahovať do svojich zahranično-politických aktivít.

Ako vyplýva z článku 47 Zmluvy o Európskej únii, Európska únia má právnu subjektivitu. Skrýva sa v nej subjektivita dvojako: na úrovni medzinárodného práva a na úrovni vnútroštátneho práva členských štátov. Únia je teda subjektom medzinárodného práva, čo znamená, že môže vystupovať v medzinárodných právnych vzťahoch vo vlastnom mene a môže uzatvárať medzinárodné zmluvy, čiže tieto vzťahy vytvárať, meniť alebo rušiť. Je spôsobilá byť aj členom medzinárodných organizácií, prípadne niesť medzinárodnoprávnu zodpovednosť (Týč, 2010, s. 57 – 58).

Únia ako samostatný subjekt medzinárodného práva môže uzatvárať rôzne typy dohôd, napríklad asociačné dohody, ktorými sa najmä pripravuje budúce členstvo štátu v Únii, kooperačné dohody, ktoré sa týkajú spolupráce v mnohých oblastiach, ako napríklad hospodárstvo, finančná a technická sféra, prípadne obchodné dohody, napríklad Dohovor o založení svetovej obchodnej organizácie. Členský štát ale nemôže uzatvárať dohody s tretími štátmi alebo s medzinárodnými organizáciami, ktoré by boli v rozpore s európskym právom.

Pokiaľ ide o postavenie spoločnej bezpečnostnej a zahraničnej politiky, ktorá pred prijatím Lisabonskej zmluvy tvorila samostatný druhý pilier EÚ vybudovaný na medzivládnom princípe, má špecifické postavenie. Aj po prijatí Lisabonskej zmluvy zostalo v tejto oblasti jednomyselné hlasovanie, čo znamená, že v konkrétnych prípadoch sa spoločná zahraničná politika uskutočňuje len tam, kde dochádza k dohode všetkých členských štátov. Prá-

vomoc Únie sa vzťahuje na všetky oblasti zahraničnej politiky a všetky otázky, ktoré sa týkajú bezpečnosti Únie. Rozhodovacími orgánmi sú Európska rada a Rada, ktoré zásadne rozhodujú jednomyselne, čo znamená, že žiaden členský štát nehlasuje proti. Zdržanie sa hlasovania nenarušuje jednomyselnosť, pokiaľ sa nezdrží hlasovania najmenej tretina členských štátov, ktorá predstavuje najmenej jednu tretinu obyvateľstva Únie. Ak tieto štáty vydajú rozhodnutie o zdržaní, rozhodnutie nie je prijaté.

Európska rada prijíma rozhodnutia, ktorými určuje strategické záujmy Únie, stanovuje ciele a vymedzuje všeobecné smery spoločnej zahraničnej politiky vrátane vecí súvisiacich s obranou. Rada na základe všeobecných a strategických cieľov vypracúva vlastnú konkrétnu politiku a prijíma rozhodnutia nevyhnutné na jej vymedzenie a vykonávanie.

Spoločná bezpečnostná a obranná politika je zatiaľ len vo svojich začiatkoch a zaisťuje Únií operatívnu schopnosť, ktorá sa opiera o civilné a vojenské prostriedky. Únia ju môže použiť na misie vedené mimo územia Únie k udržaniu mieru, predchádzaniu konfliktov a k posilneniu medzinárodnej bezpečnosti v súlade so zásadami Charty Organizácie spojených národov. Plnenie týchto úloh je založené na využití schopností poskytnutých členskými štátmi (Týč, 2010, s. 299 – 301).

Obmedzenie v justícií

Obmedzenie suverenity členského štátu v oblasti justície je ďalším príkladom prenosu suverenity z členského štátu na Úniu. Obmedzenie suverenity členského štátu v tejto oblasti súvisí aj s tvorbou právnych aktov Únie. Právo Európskej únie tvorí samostatný právny poriadok, tak ako medzinárodné alebo vnútroštátne právo. Pre právo Únie je charakteristický princíp prednosti, ktorý predpokladá, že normy majú priame účinky vo všetkých členských štátoch bez potreby prijatia vnútroštátneho právneho predpisu. V tejto súvislosti Súdny dvor Európskej únie konštatoval, že „každý vnútroštátny súd je povinný v plnej miere aplikovať právo Spoločenstva a chrániť práva, ktoré toto právo priznáva jednotlivcom, pričom musí pri-

padne neaplikovať akékoľvek vnútroštátne ustanovenie právneho predpisu, ktoré je s ním v rozpore.“¹

Tak isto sa tu uplatňuje *eurokonformný výklad*, čo znamená, že ústavné právo členského štátu treba vykladať tak, aby nebolo v rozpore s právom Únie. Súdny sú teda povinné vykladať vnútroštátne právo v znení a v účele danej unijnej normy, tak aby dosiahli zamýšľaný výsledok. Táto povinnosť umožňuje, aby vnútroštátne súdy v rámci svojich právomocí zaistili plnú účinnosť unijného práva (Tomášek, Týč, 2013, s. 74).

Súdna sústava Únie sa skladá z unijných a vnútroštátnych súdov, ktorých spoločným cieľom je zaistiť dodržiavanie unijného práva na celom území Únie. Vzťah týchto súdov je založený na spolupráci, decentralizácii a subsidiarite. Unijné súdy teda nemajú právomoc priamo preskúmať správnosť rozhodnutí vnútroštátnych súdov a ani ich rozhodnutia rušiť. Decentralizácia znamená, že neexistuje žiadna sústava špecializovaných unijných súdov, ktoré by boli zriadené v členských štátoch a boli by poverené aplikáciou unijného práva na vnútroštátnej úrovni. Túto činnosť vykonávajú vnútroštátne súdy. Právomoc vnútroštátnych súdov je subsidiárna, pretože tieto rozhodujú vo všetkých prípadoch, v ktorých nemajú právomoci unijné súdy.

Rozdelenie právomoci sa riadi zásadou zverených právomocí, čo v oblasti súdnictva znamená, že súdy Únie môžu rozhodovať len veci, ku ktorým rozhodnutiam im Zmluva výslovne udelili právomoc. Pokiaľ ide o konkrétne rozdelenie právomocí, unijné súdy kontrolujú legalitu činnosti unijných orgánov, legalitu činnosti členských štátov na návrh Komisie a pomáhajú vnútroštátnym súdom pri aplikácii unijného práva prostredníctvom inštitútu predbežnej otázky. Unijné súdy ale nemajú právomoc rozhodovať o žalobách podaných súkromnými osobami proti členskému štátu, ani právomoc rušiť vnútroštátne predpisy.

Najvýznamnejšie miesto medzi unijnými súdmi² má Súdny dvor Európskej únie. Judikatura Súdneho dvora právo vytvára, dopĺňa

¹ Rozsudok Súdneho dvora z 9. marca 1978 vo veci C-106/77 Amministrazione delle Finanze dello Stato proti Simmenthal.

² Lisabonská zmluva zachovala trojstupňovú štruktúru Európskeho súdnictva a označuje ju ako Súdny dvor Európskej únie. Tento sa skladá zo Súdneho dvora, Všeobecného súdu a osobitných súdov.

a podáva jeho výklad. Vnútroštátne súdy sú povinné rešpektovať judikatúru Súdneho dvora. Súdny dvor kladie dôraz na autonómny výklad, ktorý spočíva v tom, že unijné právo vykladá autonómny a jednotným spôsobom, čo znamená, že ho vykladá bez ohľadu na význam obdobných vnútroštátnych pojmov a noriem.

Za najdôležitejšie konanie pred Súdny dvorom sa môže považovať konanie o prejudiciálnej otázke. Ak má vnútroštátny súd pochybnosť o výklade alebo o platnosti určitej unijnej normy, môže a v niektorých prípadoch aj musí položiť Súdny dvor predbežnú otázku podľa článku 267 Zmluvy o fungovaní Európskej únie. Konanie o predbežnej otázke je najdôležitejším konaním pred unijnými súdmi a kľúčovým nástrojom, ktorým slúži nielen na zaistenie jednotnej aplikácie unijného práva na celom území Únie, ale je aj prostriedkom, ktorý slúži k prehĺbeniu európskej integrácie.

Niektoré príklady obmedzenia suverenity

Nezávislosť je relatívna. Existuje rôzna miera nezávislosti. Existujú rôzne faktory, ktoré ju relativizujú navonok, či dovnútra. Pod suverenitou štátu sa rozumie najvyššia, výlučná a zvrchovaná moc nad celým štátnym územím.

Počas histórie možno pozorovať viaceré príklady obmedzenia suverenity. Kosovo, Ukrajina, Baskicko, či Gibraltár sú len niektoré z mnohých modelov obmedzenia suverenity, ktorými sa zaoberá tento príspevok. Ide o konkrétne a aktuálne príklady obmedzenia zvrchovanosti štátu s akcentom na vnútornú alebo vonkajšiu suverenitu.

Kosovo

Bez súhlasu Srbskej republiky a OSN bol kosovskými Albáncami dňa 17. februára 2008 vyhlásený samostatný štát Kosovo. Nové štáty sa vytvárajú tak, že sa odvolávajú na právo národa na sebaurčenie. Uvedené právo sa týka len národov, a nie národnostnej menšiny, ako to je v prípade kosovských Albáncov. Títo tvoria v rámci miestnej populácie podstatnú väčšinu, ale v rámci srbského štátu sú výraznou menšinou. Čo sa týka Albáncov, títo už mali svoj národný štát a vytvorenie ďalšieho, ešte k tomu v susedstve už nebolo nevyhnutné. Kosovo je vnútrozemským štátom, ktorý má in-

fraštruktúru a hospodárstvo napojené na bývalé štáty Juhoslávie. Nezávislé Kosovo by nebolo schopné dosiahnuť rozvoj bez spolupráce so susedmi. Kosovo by teda nebolo schopné ekonomicky produktívneho života (Netolický, 2009, s. 8).

Odčlenenie Kosova nebolo v súlade s medzinárodným právom a preto sa pokladá za protiprávne. Záverečný akt Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe (Záverečný helsinský akt z roku 1975) obsahuje záväzok 35 štátov zachovať nemennosť hraníc v Európe. Základom princípu nemennosti hraníc je to, že nie je možné modifikovať hranice štátu bez súhlasu tohto štátu. V Kosove tento princíp dodržaný nebol.

Kosovo sa taktiež nemôže považovať za „suverénny a nezávislý štát“. Kosovské orgány nevykonávajú zvrchovanú moc na svojom území a ani nad obyvateľstvom. Na území Kosova sa nachádzajú vojenské sily iných štátov, ktorí kontrolujú a organizujú život. Na tomto území nie je vykonávaná ani suverenita nad obyvateľstvom, keďže to srbské sa nechce podrobiť moci Kosova. Z týchto dôvodov nejde o suverénny štát (Mráz, 2008, s. 24 – 25). „Aj keby bolo Kosovo považované za samostatný štát, jeho suverenita by bola výrazne obmedzená. Záväzkom Európskej únie je dohliadať na plnenie ústavných záväzkov, na boj s korupciou a organizovaným zločinom, na nezávislé súdnictvo a slobodu prejavu. Taktiež je tam prítomná dostatočne silná vojenská a policajná prítomnosť zahraničných vojenských jednotiek a tiež obmedzenia výzbroje ozbrojených zložiek Kosova (Mráz, 2008, s. 24 – 25).“

Medzinárodný súdny dvor na otázku Srbska, či je jednostranné vyhlásenie z pohľadu medzinárodného práva v poriadku konštatoval, že: „Medzinárodné právo neobsahuje aktívne ustanovenie, ktoré obmedzuje vyhlásenia nezávislosti, preto kosovské vyhlásenie nezávislosti neporušuje medzinárodné právo“³. Uvedené rozhodnutie ale nie je záväzné z pohľadu medzinárodného práva, má len politický a morálny význam. Preto Slovenská republika spolu s ďalšími štyrmi štátmi EÚ, medzi ktorými je Cyprus, Španielsko, Grécko a Rumunsko, aj naďalej neuznáva nezávislosť Kosova. Ide o suverénne právo štátu na uznanie, alebo neuznanie iného štátu.

³ Rozsudok Medzinárodného súdneho dvora vo veci Kosovo z 22.7.2010.

Vyhlásenie samostatného štátu Kosovo vytvára nebezpečný precedens do budúcnosti, ktorý by mohol priniesť destabilizáciu, vyvolať napätú situáciu, rozšíriť separatistické myšlienky v Európe a priniesť rozpad nestabilných štátov na subštátne celky.

Ukrajina

Protesty proti vláde na Ukrajine pod názvom Euromajdan sa začali 21. novembra 2013. Začali ako reakcia na rozhodnutie ukrajinskej vlády nepodpísať asociačnú dohodu s Európskou úniou. Protesty sprevádzalo násilie a mnohé obete na životoch. Už počas rokovania Európskej únie s ukrajinskou vládou o asociačnej dohode sa ozývali hlasy proti Únii z Krymu, ukrajinskej autonómnej republiky, ktorý uprednostňuje spojenectvo s Ruskom, keďže v tejto oblasti žije väčšina etnických Rusov a nadpolovičná väčšina obyvateľstva hovorí po rusky (Euromajdan, 2017).

Na Krym vpadli ruskí vojaci, ktorí obsadili polostrov. Ide o jasné porušenie územnej suverenity Ukrajiny, čo je porušením medzinárodného práva. Ide o okupáciu, ktorá je považovaná za akt agresie podľa medzinárodného práva. Okrem toho referendum na Kryme, ktorého výsledkom bol súhlas s pripojením Krymu k Rusku bolo usporiadané za prítomnosti príslušníkov ozbrojených síl Ruskej federácie bez súhlasu vlády Ukrajiny. Toto referendum bolo protiprávne a v rozpore s ústavou Ukrajiny. Pripojenie územia Krymu k Ruskej federácii je nebezpečný precedens do budúcnosti a môže ohroziť stabilitu a územné usporiadanie v Európe. Anexia⁴ polostrova je jasným porušením medzinárodného práva. Valné zhromaždenie OSN podporilo svojou rezolúciou z 27. marca 2014 teritoriálnu suverenu Ukrajinu, ktorou konštatovalo, že referendum na Kryme je neplatné a taktiež vyzvalo ostatné štáty, aby neuznali anexiu Krymu k Ruskej federácii.

Na území Ukrajiny sa vytvorila Donecká ľudová republika, ktorú tvorí aj Luhanská oblasť Ukrajiny. Ide o štát, ktorý nebol uznaný zo strany ostatných štátov a ani zo strany Ukrajiny a Ruska, o ktorého pripojenie sa táto oblasť usiluje. Referendum, ktorým vyhlásila Donec-

ká republika svoju samostatnosť je nezákonné a nebolo uznané ani Európskou úniou.

Bezpečnostná Rada OSN musí v súčasnej kríze na Ukrajine pomôcť nájsť také riešenie situácie, aby bola ochránená suverenity a územná zvrchovanosť Ukrajiny. Situácia sa nemôže vyriešiť z jedného dňa na druhý. OSN musí sledovať vývoj na Ukrajine a pozorovať, či došlo k očakávanému zlepšeniu situácie. Pri hľadaní riešenia sa treba pridrižovať medzinárodného práva a nájsť v ňom oporu ktorá bude chrániť pred nebezpečnou globálnou nestabilitou. Situácia na Ukrajine je značne neprehľadná a je veľmi ťažké predpovedať aký vývoj bude mať súčasná kríza v budúcnosti.

Baskicko

Politické napätie medzi územiami, ktoré tvoria Španielske kráľovstvo bolo častým najmä v minulosti a tiež sa objavuje aj v súčasnosti, keďže čoraz väčší vplyv tam získavajú radikálne nacionalistické strany. Baskicko je jednou z najbohatších autonómnych oblastí Španielska, ktorého cieľom je dosiahnuť nezávislosť od Španielska.

Dňa 25. októbra 2003 bol v Baskickom parlamente prednesený „Plán Ibarretxe“, ktorý predpokladá nový autonómny štatút Baskicka založený na troch pilieroch:

1. Na existencii samostatného baskického obyvateľstva, ktoré je odlišné od toho španielskeho alebo francúzskeho,
2. na práve rozhodnúť o svojej budúcnosti,
3. na práve rozhodnúť o samostatnosti prostredníctvom referenda.

Ibarretxe chcel ustanoviť systém suverenity, ktorá by bola rozdelená medzi Španielsko a Baskicko. Tento plán je ale v rozpore s ústavou Španielska. Suverenity patrí španielskemu národu. Jej nositeľom je španielsky ľud, a nie autonómny celok, ktorý nemôže byť v žiadnom prípade suverénny. Tento plán bol v Španielskom parlamente jednoznačne zamietnutý, tak ako aj premiér Španielska odmietol referendum, v ktorom by sa obyvatelia tejto autonómnej jednotky vyjadrili o samostatnosti. Cieľom Španielska je chrániť mier, slobodu, ľudské práva, tiež územnú zvrchovanosť a suverenu (Medero, 2008, s. 19 – 25).

Otázka nezávislosti Baskicka je spojená aj s Európskou úniou. Ide o prepojenie nezávislosti a účasti v Únii. Tak ako Kosovo nebolo

⁴ Anexia je jednostranné pripojenie štátu alebo jeho časti k inému štátu pomocou politického alebo vojenského nátlaku.

uznané viacerými štátmi Európskej únie, medzi ktorými bolo aj Španielsko alebo Slovensko, obdobná situácia by sa mohla zopakovať aj v prípade samostatného Baskického štátu. Okrem toho so vstupom do Únie Baskicka by musel vysloviť súhlas Európsky parlament.

Situácia ohľadom Baskicka prípadne Katalánska sa nemôže porovnávať so situáciou v Kosove. Spojenie samostatnosti Kosova s regiónmi štátov Európskej únie je nielen teoreticky neuskutočniteľné, ale aj nepredstaviteľné a nechcené. Nie je možné porovnávať chudobné a vojnou ovplyvnené Kosovo s regiónmi Španielska. Kosovo nie je precedensom, ktorý by sa dal aplikovať na prípad Baskicka. Účasť v Európskej únii, občianska situácia a občianska poslušnosť je tak rozdielna, že v žiadnom prípade nemôže ísť o precedens (Zachar, 2008, s. 37 – 39).

Gibraltár

V júli 2013 nastala diplomatická kríza medzi Španielskom a Veľkou Britániou, kedy vedenie kolónie rozhodlo o umiestnení betónových blokov do zálivu Algeciras, ktoré bránili výkonu rybárskych práv v tejto oblasti, v ktorej pôsobili najmä španielski rybári. Tieto udalosti sa stali presne v deň výročia podpísania Utrechtskej zmluvy⁵ medzi Španielskom a Britániou, ktorou Španielsko previedlo za prísnych a špecifických podmienok vlastníctvo [zo špan. *propiedad*⁶] Gibraltáru Veľkej Británii.

Situácia okolo Gibraltáru, ktorá je aktuálna aj dnes, sa rieši s väčšími alebo menšími diplomatickými konfliktami už tri storočia a vytvára rozpor medzi dvoma členskými štátmi Európskej únie: medzi Španielskom a Veľkou Britániou. V tomto konflikte sú viditeľné dva aspekty: na jednej strane to je suverenita a na druhej dekolonizácia.

Čo sa týka suverenity, je interpretovaná tak, že Španielsko podpísaním Utrechtskej zmluvy stratilo suverenitu, ktorú odovzdalo Veľkej Británii. Ale realita je taká, že Španielsko prenieslo na Britániu len obyčajné vlastníctvo územia bez akýchkoľvek právomocí, tak ako to hovorí článok 10 tejto zmluvy. Žiaden štát nemôže byť suverénny na určitom území, ak na ňom nemôže vykonávať svoje právomoci. Niektorí au-

tori rozlišujú medzi zvrchovanosťou a suverenitou. V takom prípade štát, čiže Veľká Británia, môže vykonávať svoju moc na území, ktoré patrí zvyškovej suverenite iného štátu, čiže Španielsku. Tento stav by sa dal prirovnať k prenájmu tak ako ho charakterizuje vnútroštátne právo, kedy jeden subjekt rozhoduje, disponuje a vykonáva svoju moc nad určitou vecou slobodne a užíva ju, pričom vlastníctvo patrí inému subjektu. Táto idea bola prvýkrát načrtnutá v 60. rokoch v publikácii „el Libro Rojo“, čiže Červená kniha. Španieli teda tvrdia, že oni postúpili Británii len majetok a prístav, no nikdy nie suverenitu ani teritoriálne vody (Tomás Ortiz de la Torre, 2013, s. 12 – 18).

Čo sa týka dekolonizácie, opakovaná a nemenná doktrína vytvorená viacerými rezolúciami OSN najmä v 60-tych rokoch, ktorými OSN potvrdila postavenie Gibraltáru ako kolónie, nad ktorou má administratívnu moc Veľká Británia a zároveň konštatovala, že jedinou cestou dekolonizácie by malo byť spätné postúpenie tohto územia Španielsku. Právo štátu na teritoriálnu integritu je podľa rezolúcie OSN nadradené nad právo na sebaurčenie (Španieli, 2013).

Aj napriek tomu, že Španielsko proklamuje svoj nárok na územie Gibraltáru, obyvateľstvo tohto územia zamietlo pripojenie k Španielsku vo viacerých referendách. Suverenita Gibraltáru je hlavným bodom sporu v anglo - španielskych vzťahoch a je ťažké prognózovať vývoj v budúcnosti.

Záver

Rozvoj medzinárodných organizácií sa realizuje na úkor klasickej koncepcie suverenity štátu, ktorou sa rozumie výlučná a neobmedzená moc zvrchovaného štátu navonok aj dovnútra. Suverenita štátu je pojem, ktorý nie je statický, ale sa neustále vyvíja. Suverenita sa chápe ako nezávislá moc v štáte ale miera jej nezávislosti je rôzna. Rozvoj medzinárodných organizácií predpokladá obmedzenie štátnej suverenity. Jednej časti suverenity sa štáty dobrovoľne vzdávajú v prospech takýchto organizácií a časť si ponechávajú. Medzinárodné organizácie prispievajú aj k inštitucionalizácii a integrácii štátov a môžu sa chápať ako prostriedky štátov na dosiahnutie týchto cieľov. Vzťahy v týchto medzinárodných organizáciách sú založené viac na spolupráci a koordi-

⁵ Utrechtská zmluva bola podpísaná 13. júla 1713.

⁶ Poznámka autora.

nácií medzi suverénnymi štátmi ako na subordinácii štátov voči vyššej politickej inštancii.

Ako medzinárodná organizácia bola pôvodne založená aj Európska únia, avšak v súčasnosti je považovaná za supranacionálnu organizáciu „*sui generis*“. Ide o zjednotenie suverénnych a demokratických štátov, ktorých cieľom je dosiahnuť mier a rozvoj. Nejde o štát, ktorý by chcel nahrádzať svoje členské štáty, ale Európska únia je niečo viac ako medzinárodná organizácia. Členské štáty vytvorili spoločné inštitúcie, na ktoré preniesli časť svojej suverenity s cieľom prijímať demokratické rozhodnutia vo veciach, na ktorých majú štáty spoločný záujem. So vznikom Únie sa začína teda hovoriť o „*delenej*“, alebo o „*zdieľanej suverenity*“ medzi štátmi a Úniou. Štáty, ktoré tvoria Úniu zdieľajú svoju suverenitu aby boli silnejšie a aby mali väčší vplyv vo svete, čo by samostatne nemohli dosiahnuť. Európska integrácia priniesla polstoročie mieru a ekonomickej prosperity. Zvýšila životnú úroveň, vytvorila spoločný vnútorný trh a priniesla jednotnú menu – euro.

V súčasnosti sa vedú mnohé úvahy o obmedzovaní suverenity členských štátov a o supranacionálnom charaktere tejto organizácie. Integrácia v Európe sa posilňuje a prehľbuje najmä po prijatí Lisabonskej zmluvy a bude veľmi zaujímavé sledovať, akým smerom sa Európska únia bude uberať.

Literatúra:

BAKA, Z.: Smerovanie európskej integrácie v čase krízy. In: Mezinárodní vědecká konference doktorandů a mladých vědeckých pracovníků. Karviná: Slezská univerzita v Opavě 2012. s. 443 – 452.

Euromajdan. Dostupné na internete: <<http://sk.wikipedia.org/wiki/Euromajdan>>[13/09/18].

KORČOK, I.: Zmluva o stabilite, koordinácii a správe v hospodárskej a menovej únii. Po-

litické a ekonomické aspekty. Medzinárodné vzťahy, č. 1 (2012), s. 206 – 211.

Kosovo není precedens. Dostupné na internete: <<http://blog.aktualne.cz/~cz3~/blogy/jan-urban.php?itemid=2805>>[14/09/18].

MEDERO, G.: Estado español, soberanía, País Vasco y procesos de decisión. El viejo topo, č. 251 (2008), s. 19 – 25.

MORGAN-EVANS, L.: Los límites de la soberanía del estado en un contexto de configuración supranacional. In: Anuario de la Facultad de Derecho. La Rioja: Universidad de la Rioja 1999, s. 633 – 639.

MRÁZ, S.: Suverenita a nezávislost štátu- Kosovo. Medzinárodné vzťahy, č. 1 (2008), s. 24 – 25.

NETOLICKÝ, P.: Kosovo: Suverenita, či prenos k Albánii?. Cevro, č. 1 (2009), s. 8.

Rozsudok Medzinárodného súdneho dvora vo veci Kosovo z 22. 7. 2010.

Rozsudok Súdneho dvora z 9. marca 1978 vo veci C-106/77 Amministrazione delle Finanze dello Stato proti Simmenthal.

SUCHÁ, Ž.: Európska banková únia v podmienkach finančnej globalizácie. Současná Evropa, č. 2 (2013), s. 167 – 185.

Španieli a Briti sa o Skalu bijú už 300 rokov, také zlé to ale nebolo od Franca, Dostupné na internete:

<<http://www.sme.sk/c/6897074/spanieli-a-briti-sa-o-skalu-biju-uz-300-rokov-take-zle-to-ale-nebolo-od-franca.html>> [29/09/2018].

TOMÁS ORTIZ DE LA TORRE, A.: Gibraltar y la soberanía: Cuestión de matiz. La ley, č. 8175 (2013), s. 12 – 18.

TOMÁŠEK, M. – TÝČ, V. a kol.: Právo Evropské unie. Praha: Leges, 2013, s. 302 – 304.

TÝČ, V.: Základy práva Evropské unie pro ekonomy. Praha: Leges, 2010, s. 58 – 72.

ZACHAR, M.: Prečo má Kosovo nárok na samostatný štát?. Mezinárodní politika, č. 4 (2008), s. 37 – 39.